

"Ahogyan én próbálom a te szemléletedet befolyásolni, ugyanúgy befolyásolodte is az enyémet"

Gyenge Zoltán válasza

GY.Z.: Egyrészt az egyetemen belül, másrészt a kollégákban is felmerülő örök kérdés az, hogy a filozófia és a filozófiatörténet két különböző dolog-e vagy sem. A filozófiatörténet klasszikusai többnyire egyeznek azzal a husserli koncepcióval, hogy a filozófia nem más, mint egy rendszerszerűen szemléltető filozófiatörténet. Ennek úgy érzem, hogy meg kell felelni, mert ha a filozófiáról ezen felül valami mást gondolnánk, akkor fel kellene tételeznünk, hogy létezik valamiféle abszolút filozófia, ami egy *nonsense*. Ugyanis, ha feltételeznénk, hogy van abszolút filozófia, akkor ugyanúgy feltételeznünk kéne, hogy van abszolút zene, és nem a zenetörténettel, zeneművek egymásutánjával állunk szemben. Tehát a filozófia minden épelméjű ember számára *csak a filozófiatörténet* keretén belül bontható ki. Ezt azonban sokféleképpen lehet csinálni.

Lehet úgy, hogy az ember kizárólag egy pozitív ismeretet próbál átadni: adott korban X filozófus nézeteit hogyan lehet lebontani, s ezt megpróbálja panelekbe szerkeszteni. A filozófiatörténeti jegyzetek vagy művek általában ebben gondolkodnak, leegyszerűsítve ezzel az egész problémát. Ha csak így kezeljük a filozófiatörténetet, akkor ezzel a filozófiatörténetből vész el valami.

A másik lehetőség az, hogy nem csak pozitív ismereteket, hanem egyben *szemléletet* is adunk. Én ezt a másodikat tartom egyedül elfogadhatónak. A pozitív ismeretátadáson keresztül nem explicit, hanem implicit módon a szemlélet átadását tartom fontosnak, Jaspershez hasonlóan, aki a *Bevezetés a filozófiába* című művében azt írja, hogy nem filozófiát, hanem inkább filozofálni kell tanítani. A filozófia mint olyan nem tanítható, inkább egy gondolkodás-, egy szemléletmódot kell átadni, de ez *csak a filozófiatörténeti tudás átadásán keresztül lehetséges*.

KÜLÖNBESÉG: *Miközben ezt a szemléletet kíséreled meg átadni, fontosnak tartod-e, hogy szerephez jusson az, hogy a téged hallgató esetleg egy teljesen más, vagy egy még teljesen kialakulatlan szemlélettel rendelkezik? Tehát kétpólusú-e ez az átadási folyamat vagy sem?*

GY.Z.: Úgy érzem, hogy ez csak egy bizonyos pont után válhat kétpólusúvá, sőt e pont után csak ennek van értelme, de csak egyes személyek esetében. A filozófia egy kicsit olyan, mint Platón írja a *Lakómban*, hogy vagy megmar valakit a kígyó és akkor ebbe a tébolyba vagy örületbe esik és filozófiával foglalkozik, vagy nem, és akkor balga és süket fülekre talál a

filozófia. Abban az esetben, ha olyan partneri viszony jön létre tanár és hallgató között, hogy az ember megéri ennek a bizonyos kígyómarásnak a megtörténtét a másik oldalon, akkor lehet szó ilyenről. Ez az egyik feltétele. A másik feltétele a kétoldalúságnak az, hogy az illető rendelkezzen pozitív ismeretekkel. Ehhez pedig arra van szükség, amit Nietzsche ír a Zarathustrában a szellem három változását illetően, a tevé, az oroszlán és a gyermek hármasságában. Az embernek először igenis pozitív ismereteket kell összegyűjtenie, terheket kell vállalnia, mint a tevé, és ha már szinte összeszereszkad azok alatt, akkor tépheti szét oroszlán módjára ezeket a tradicionális ismereteket, és utána fogalmazhatja meg egészen gügyögő módon kérdéseit, mint a kisgyermek. Ha valaki ezeket a fázisokat kihagyja, és nem szerzi meg azt a pozitív tudást, ami alapján beszélhetünk, szóba állhatunk egymással, akkor ez a kapcsolat nem jöhet létre. Ha ez az előbb említett *affinitással* együtt megvan, akkor szinte csak e kétoldalúságnak van értelme. Onnantól kezdve már nem csupán ismeretközvetítésről van szó, hanem inkább egyfajta szemléletátadásnak látom értelmét. Ez azért rendkívül fontos, mert e kapcsolat létrejöttével *ahogyan én próbálom a te szemléletedet befolyásolni, ugyanúgy befolyásolod te is az enyémet*. Én azokat az órákat szeretem a legjobban, ahol ez létrejön, és amelyekből ezáltal én magam is tanulok. Ekkor ez egy teljesen partneri, kétoldalú viszony.

KÜLÖNBESÉG: *Amikor azt mondd, ha valaki filozófiatörténetet oktat, azáltal szemléletet is ad át, azzal azt is akarod mondani, hogy bárki aki filozófiatörténetet tanít, szükségképpen szemléletet is közvetít – tudván, hogy senki sem tekinthet el saját szemléletétől?*

GY.Z.: Persze, csak nem mindegy, hogy milyen ez a szemléletközvetítés. Az egyetemeken egyrészt heterogén a hallgatóság összetétele, de ugyanígy, az egyetemeken oktató tanárok is – általában értve –, ahogyan azt Husserl is írja, egy sajátos kontra-szelekció útján választódnak ki, és ezért nem biztos, hogy képesek szemléletátadásra, vagy ha igen, akkor nem biztos, hogy nem egy sekélyes szemléletről van-e szó. Pusztán az, hogy valaki filozófiával foglalkozik, önmagában semmit nem jelent. Rádásul semmit nem jelent egy ilyen filozófiai szempontból alulművelt ország esetén, mint Magyarország, amely e tekintetben nem Európához, hanem inkább az Óbalkánhoz, az Ósködhöz tartozik. Magyarországon a filozófiai alulműveltség, és a filozófiával, mint valami idegenséggel való szembenállás döbbenetes. A filozó-

fiát nem puhítottuk nyereg alatt, nem szoktunk hozzá. Így ebben a közegben a szemléletátadást művelni nagyon nehéz.

KÜLÖNBSÉG: Van esetleg valamilyen koncepciód ahhoz kapcsolódóan, hogy hogyan valósítható meg a gyakorlatban, az órákon az említett szemléletátadás?

GY.Z.: Szerintem recept erre nincsen. Egyetlen dolgot próbálok tenni: úgy tartani az órákat, hogy én magam ne unjam. Ha a hallgatóság soraiban felüti fejét az unalom, az rettentően zavar, mert akkor azt az órát én is unom. Nem lehet persze mindig érdekes órát tartani, de meg kell mondjam őszintén, hogy vannak olyan alkalmak, amikor egészen szárazzá és fűrészporossá válik az óra, és ilyenkor én magam unom saját magamat. Ezekre kell valahogy átlendülni, és a pozitív érdeklődés irányába elvinni a dolgokat. Fontosnak tartom tehát, hogy érdekes legyen az óra, amit tartok. Az egyetemi oktatásban ez az egyetlen lehetőség, amit látok. De receptet erre nem tudok adni, főleg nem egy olyan helyzetben, amikor az egyetemi oktatás mind anyagi, mind egyéb szempontból döglődik.

KÜLÖNBSÉG: Az unalom tehát lehet egy határköve annak, hogy az ember élővé teszi, vagy egy halott filozófiát művel?

GY.Z.: Igen. A filozófia oktatását nem tudom elképzelni pusztán csak a filozófia berkein belül, hanem úgy gondolom, hogy a művészetek és a kultúrtörténet más szegmensei is hozzátartoznak, sőt hozzá kell, hogy tartozzanak. Ha a klasszikus német idealizmusról beszélek, akkor ahhoz hozzátartozik Hölderlin vagy Goethe költészete, ha Kierkegaardról esik szó, akkor attól elválaszthatatlan Mozart zenéje vagy Bergman filmművészete. Ha pusztán szárazan filozófiai tényeket közvetítünk, akkor azzal megöljük a filozófiát. Hiszen a filozófia lényege nem az, hogy bezárkózzon, és egy "tolvajnyelven" megírt valami legyen, amit senki sem ért, adott esetben még az sem, aki megírta. Minden szempontból nyitottságra van szükség. Ez persze nem jelenti azt, hogy negligálnunk kellene azokat a filozófiai műveket, amelyek nem annyira olvasmányosak, mint Kierkegaard vagy Nietzsche. Az egészet együtt kell vennünk, hiszen a filozófia lényege az, hogy az *egészről* kíván gondolkodni.

